

ΥΠ.Ε.Π.Θ., Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων & αλλοδαπών στο σχολείο για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο). Πρακτικά Διημερίδας με θέμα: «Διδασκαλία και μάθηση στο πολυπολιτισμικό σχολείο: διδακτικές προσεγγίσεις και εκπαιδευτικό υλικό». Επιστ. Υπεύθ. Ζ. Παπαναούμ. Θεσσαλονίκη, 10-11 Δεκεμβρίου 2008.

Προτάσεις για τη χρήση του εκπαιδευτικού υλικού για παλιννοστούντες και αλλοδαπούς μαθητές

(σσ. 117-121)

Χριστίνα Μαλιγκούδη

Στο πλαίσιο του έργου «Ένταξη παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στο σχολείο- για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση» συγκροτήθηκε ο Οδηγός χρήσης εκπαιδευτικού υλικού για παλιννοστούντες και αλλοδαπούς μαθητές Γυμνασίου, που ως σκοπό έχει να βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν σε πολυπολιτισμικές τάξεις να διαχειριστούν την ετερότητα και, ειδικότερα, μέσα από το ειδικό εκπαιδευτικό υλικό που διαθέτουν. Το ειδικό εκπαιδευτικό αυτό υλικό αποτελείται από σχολικά βοηθήματα που παρήχθησαν κατά την προηγούμενη φάση του προγράμματος. Στην παρούσα εισήγηση θα αναλύσουμε το δεύτερο μέρος του οδηγού αυτού, την διαπολιτισμική δηλαδή προσέγγιση αυτού του εκπαιδευτικού υλικού. Εντοπίσαμε στοιχεία σε αυτά τα βιβλία που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως παραδείγματα διαπολιτισμικότητας, τα αναλύσαμε και μερικά αποσπάσματα παρουσιάζουμε.

Κρίνεται αναγκαίο, όμως, να αποσαφηνιστεί αρχικά η έννοια «εντοπίζω διαπολιτισμικά στοιχεία σε σχολικά βοηθήματα». Η διαπολιτισμική εκπαίδευση, σύμφωνα με την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, διέπεται από τρεις βασικές αρχές (Δαμανάκης 1997): α) αρχή της ισοτιμίας των πολιτισμών (δηλαδή όλοι οι πολιτισμοί είναι ισότιμοι και, σε παιδαγωγικό επίπεδο, αυτό συνεπάγεται ότι πρέπει να γίνεται αποδεκτό το πολιτισμικό κεφάλαιο του κάθε μαθητή, κυρίως όπως το ορίζει ο ίδιος), β) αρχή της αποδοχής του μορφωτικού κεφαλαίου (δηλαδή, πέρα από πολιτισμικά χαρακτηριστικά, ο κάθε μαθητής φέρει γνώσεις, εμπειρίες και βιώματα από τη χώρα καταγωγής, τα οποία πρέπει να γίνουν σεβαστά και, σε παιδαγωγικό επίπεδο, αξιοποιήσιμα) και γ) αρχή της παροχής ίσων ευκαιριών σε όλους τους μαθητές (να δίδονται, δηλαδή, οι ίδιες δυνατότητες ανάπτυξης –γνωστικής, μαθησιακής, συναισθηματικής κ. λπ.– σε όλους τους μαθητές στη σχολική πράξη). Οι τρεις αυτές αρχές ουσιαστικά είναι αλληλένδετες, καθώς ο σεβασμός στο πολιτισμικό και μορφωτικό κεφάλαιο του μαθητή διαφαίνεται έμπρακτα και στην παροχή ισότιμων ευκαιριών.

Δεύτερον, είναι σημαντικό να επισημάνουμε τη διαφοροποίηση μεταξύ πολυπολιτισμικότητας και διαπολιτισμικότητας. Η πρώτη έννοια (πολυπολιτισμικότητα) παραπέμπει περισσότερο στην απλή συνύπαρξη διάφορων ανθρώπων με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο, ή, για να είμαστε περισσότερο συγκεκριμένοι, στο επίπεδο των σχολικών εγχειριδίων, παραπέμπει περισσότερο στην απλή αναφορά στοιχείων (πολιτισμικών, ιστορικών, κοινωνικών κ.λπ.) από διάφορες χώρες. Αντίθετα, η διαπολιτισμική εκπαίδευση πρεσβεύει ότι πρέπει να επιτελείται αλληλεπίδραση μεταξύ των ανθρώπων, μεταξύ των πολιτισμών, δεν αρκεί δηλαδή μια απλή συνύπαρξη. Αυτό,

πάλι, σε επίπεδο σχολικών εγχειριδίων, ερμηνεύεται ως εξής: ότι το σχολικό βιβλίο πρέπει να βοηθάει τον μαθητή, αλλοδαπό ή γηγενή, να συμπλέκονται τα διάφορα πολιτισμικά στοιχεία στον νου του. Θα πρέπει, δηλαδή, να εντοπίζουν οι αλλοδαποί μαθητές στα βιβλία εναύσματα να «ξετυλίγουν» τα βιώματα και τις εμπειρίες τους, να ενισχύουν τις γνώσεις τους, να συνδυάζουν το πολιτισμικό κεφάλαιο της χώρας προέλευσης με αυτό της χώρας υποδοχής και να αναγνωρίζουν δικά τους στοιχεία στα βιβλία. Παράλληλα, αν θέλουμε να μιλάμε για διαπολιτισμική εκπαίδευση, και οι γηγενείς μαθητές θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να εμπλουτίζουν το γνωστικό και πολιτισμικό κεφάλαιό τους με στοιχεία άλλων λαών μέσω των σχολικών εγχειριδίων.

Ως κατηγορίες ανάλυσης διαπολιτισμικότητας στο εκπαιδευτικό υλικό, στην έρευνά μας, ορίσαμε τις εξής κατηγορίες:

- Χαρακτηριστικά λαών
- Παρουσίαση ηθών και εθίμων/παράδοσης και συνηθειών (π.χ. διατροφολογικών, ενδυματολογικών κ.λπ.)
- Παρουσίαση ιστορικών γεγονότων
- Στοιχεία μυθολογίας
- Κείμενα λογοτεχνίας από άλλες χώρες
- Αναφορά σε θρησκείες
- Αναφορά σε γλώσσες (ή έμμεσες αναφορές στη γλώσσα, λέξεις και χαιρετισμοί)
- Παρουσίαση κοινωνικών και πολιτικών συστημάτων χωρών
- Παρουσίαση εκπαιδευτικών συστημάτων άλλων χωρών
- Παρουσίαση του τρόπου ζωής ανθρώπων από διάφορες χώρες
- Ιστορίες για ξενιτιά/μετανάστευση/προσφυγιά
- Ιστορίες για την ετερότητα

Ας προχωρήσουμε όμως σε ορισμένα παραδείγματα, τα οποία εντοπίσαμε στο εκπαιδευτικό υλικό που εξετάσαμε και πιστεύουμε ότι δημιουργούν μια πρώτη βάση για την καλλιέργεια διαπολιτισμικότητας σε σχολικά βοηθήματα.

1^ο παράδειγμα

- «Πολλοί λαοί έχουν μύθους που εξηγούν πώς βρήκαν οι άνθρωποι τη φωτιά. Οι αρχαίοι Έλληνες, για παράδειγμα, πίστευαν ότι ο Προμηθέας έκλεψε τη φωτιά από τους θεούς και την έδωσε στους ανθρώπους. Στην πατρίδα σου έχετε καμία ιστορία για τη φωτιά; Μπορείς να την πεις με λίγα λόγια;»

(Κείμενα για νέους σε απλά ελληνικά, τεύχος 1, σελ.80)

- Στο πρώτο αυτό παράδειγμα ο συγγραφέας περιγράφει τον ελληνικό μύθο περί δημιουργίας της φωτιάς, πως δηλαδή ο Προμηθέας έκλεψε τη φωτιά από τους θεούς και την παρέδωσε στους ανθρώπους. Είναι αλήθεια ότι η δημιουργία της φωτιάς είναι ένα γεγονός που έχει προκαλέσει πλήθος μύθων, ιστοριών, θρύλων και παραμυθιών σε παγκόσμιο επίπεδο.

- Ο συγγραφέας ξεκινώντας με την παραδοχή αυτή, συνεχίζει δίνοντας το παράδειγμα της Ελλάδας, κινητοποιώντας όμως παράλληλα και τον αλλοδαπό μαθητή να προβληματιστεί πρώτα για το ποια είναι η παράδοση στη χώρα του και στη συνέχεια να την καταθέσει στην τάξη («στην πατρίδα σου έχετε καμία ιστορία για τη φωτιά; Μπορείς να την πεις με λίγα λόγια;»).

- Στη συνέχεια, οι μαθητές μπορούν να προβούν σε μια σύγκριση ανάμεσα στις ιστορίες και παραδόσεις των χωρών τους. Συνεπώς, σε αυτήν την περίπτωση, η τάξη προβαίνει στην υπογράμμιση πολιτισμικών ομοιοτήτων ή διαφορών μεταξύ χωρών και, μέσω αυτής της διαδικασίας, επιτελείται μια διεπίδραση πολιτισμών και βιωμάτων, η οποία άλλωστε αποτελεί τον πυρήνα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

2^ο παράδειγμα

- «Σε πολλές χώρες η μαύρη γάτα είναι γρουσουζιά. Στη χώρα σου τι γνώμη έχουν οι άνθρωποι για τις γάτες; Τι άλλο πιστεύουν πως είναι γρουσουζιά;»

(Κείμενα για νέους σε απλά ελληνικά, τεύχος 2, σελίδα 10)

- Το δεύτερο παράδειγμα, το οποίο αναφέρεται σε προλήψεις, φαίνεται από μια πρώτη ανάγνωση απλοϊκό. Όμως υπάρχει και ένας άλλος τρόπος να διαχειριστεί ο εκπαιδευτικός το απόσπασμα αυτό. Η εικόνα της μαύρης γάτας είναι μια εικόνα που έχει συνδεθεί με προλήψεις σε πολλές χώρες. Ωστόσο, το σύμβολο της γάτας σε άλλους λαούς μπορεί να παραπέμπει σε άλλες έννοιες, όπως για παράδειγμα σε θεότητες. Στην Αίγυπτο, λόγου χάρη, η γάτα λατρευόταν ως θεότητα, επειδή κατέστρεφε διάφορα ζώα επιβλαβή για τη γεωργία και τον άνθρωπο.

- Η εν λόγω αναφορά στο βοήθημα, συνεπώς, μπορεί να έχει διττή λειτουργία: αφενός να κινητοποιήσει τους μαθητές να μιλήσουν για τις προλήψεις στη χώρα τους και να προβούν σε μια σύγκριση ομοιοτήτων και διαφορών μεταξύ χωρών και μεταξύ πολιτισμών, και αφετέρου οι μαθητές να διαπιστώσουν ότι ένα σύμβολο μπορεί να έχει διαφορετική ή ακόμη και αντίστροφη έννοια σε ορισμένους λαούς.

- Αφήνεται παράλληλα και ένα περιθώριο, όπως και στο προηγούμενο παράδειγμα, ο μαθητής να ρωτήσει τους γονείς του για μύθους, ιστορίες και συναφή πολιτισμικά στοιχεία από την χώρα καταγωγής του. Με αυτόν τον τρόπο μπορούν να εμπλακούν και οι αλλοδαποί γονείς στο σχολικό γίγνεσθαι.

3^ο παράδειγμα

- «Ο Μπόρις θυμάται το ρώσικο χειμώνα. Αυτό που του λείπει εδώ στην Ελλάδα, ιδιαίτερα τα Χριστούγεννα, είναι ο κρύος χειμώνας και το κατάλευκο χιόνι. Εδώ στην Ελλάδα σπάνια πέφτει χιόνι, αλλά και όταν πέφτει, λιώνει αμέσως. Ενώ στη χώρα του, στη Ρωσία, το χιόνι είναι μπόλικο και κρατάει όλο το χειμώνα. Τότε, σχεδόν όλο το χειμώνα, παίζανε χιονοπόλεμο, κάνανε σκι, πατινάζ και ένα σωρό άλλα χειμερινά παιχνίδια»

(Παρελθόν, ρήματα σε -ω, σελίδα 32)

- Στο τρίτο παράδειγμα περιγράφονται οι αναμνήσεις ενός παιδιού από τη Ρωσία και οι δραστηριότητες που επιτελούνται στην χώρα του κατά τη διάρκεια του χειμώνα.

- Πρώτα από όλα η αναφορά ενός ξενικού ονόματος (Μπόρις) και δεύτερον η περιγραφή του χειμώνα και των δραστηριοτήτων της εποχής στη Ρωσία κινητοποιεί τους μαθητές τους προερχομένους από τη Ρωσία να θυμηθούν και να συζητήσουν για αυτά, καθώς μοιράζονται τις δικές τους εμπειρίες.

- Δεύτερον, κινητοποιεί τους μαθητές από άλλες χώρες να περιγράψουν τις εποχές και τις δραστηριότητες που επιτελούνται στις δικές τους χώρες.

- Τέλος, όλα αυτά αποτελούν μια σημαντική πηγή για τον γηγενή μαθητή να αντλήσει καινούριες πληροφορίες μέσα από ζωντανές και βιωματικές αφηγήσεις ομηλικών του.

Οι παραπάνω αναφορές αποτελούν ένα μικρό παράδειγμα διαπολιτισμικότητας στο εκπαιδευτικό υλικό που ερευνηθήκε, το οποίο, όμως, πρέπει να τονίσουμε ότι ήταν ειδικά σχεδιασμένο για τους παλιννοστούντες και τους αλλοδαπούς μαθητές. Τώρα το κατά πόσο στα κοινά σχολικά βιβλία που διδάσκονται στα γυμνάσια εντοπίζονται ανάλογα παραδείγματα ενίσχυσης του γνωστικού και πολιτισμικού κεφαλαίου των παλιννοστούντων και των αλλοδαπών μαθητών είναι κάτι που θα πρέπει να ερευνηθεί και που θα μας παρουσιαστεί και στις επόμενες δύο εισηγήσεις. Και βέβαια θα πρέπει να έχουμε πάντα κατά νου ότι εξαρτάται και από τον εκπαιδευτικό να εντοπίσει τα

παραδείγματα αυτά και να τα αξιοποιήσει προς όφελος όλων των μαθητών, ανάλογα βέβαια πάντα με τις απαιτήσεις της συγκεκριμένης τάξης στην οποία υπηρετεί.

Βιβλιογραφία

Αντωνοπούλου, Ν., Μαλιγκούδη, Χ., Μητσιάκη, Μ., Ξωχέλλης, Π., Τολούδη, Φ. και Παπαρηγορίου, Β. (υπό δημοσίευση) *Οδηγός χρήσης εκπαιδευτικού υλικού για παλιννοστούντες και αλλοδαπούς μαθητές Γυμνασίου*, Θεσσαλονίκη: Πρόγραμμα ΕΠΕΑΕΚ «Ένταξη παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στο σχολείο- για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)».

Δαμανάκης, Μ. (1997) *Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση- Διαπολιτισμική Παιδαγωγική*. Αθήνα: Gutenberg.